

Att göra sig en bild

Inge-Bert Täljedal

Allt liv utspelar sig i gränser, är rörelser mellan rum av olika slag.

Cellforskaren talar om membraner och gradienter, sociologen om kontakterna mellan samhällsgrupper, historikern väldigt ofta om murar, tullar, pakter och stridslinjer.

Den förälskade vet bara att det finns ett jag och ett du. Och att det viktigaste av allt ligger någonstans däremellan.

Gränser är sådant som har den fantastiska egenskapen att vara åtskiljande och förenande på samma gång. Det är genom den paradoxen som det vitala här i världen över huvud taget blir till.

Bilder, såväl konstnärliga som vetenskapliga, är konkreta manifestationer av de skillnader och samband som råder mellan våra inre och yttre världar. Periodvis har konstnärerna mest ropat inifrån — ut mot en främmande omgivning. Med en förstående inställning till en sådan expressionistisk hållning (hos oss själva och andra) är det möjligt att tolka nästan varje grafisk krumelur som en "bild". Utan att vi alltid tydligt kan förstå den som en bild av någonting särskilt.

Inför vetenskapens bilder bör vår tolerans vara en aning mera inskränkt. De gör nämligen alltid anspråk på att vara äkta avbildningar. Naturligtvis inte av hela världen på en gång. Men av olika sidor av allas vår stora omgivning, som definitivt är någonting annat än just mitt eller ditt inre rum.

Men härigenom är vetenskapen ändå bara en smula mindre subjektiv än konsten. För också vetenskapens bilder faller ut som kristaller på gränsytan mellan vårt yttre och vårt inre.

Vad betyder det nämligen att avbilda något?

Och hur kan man avgöra om en vetenskaplig bild av världen är sann eller falsk, bra eller dålig?

Det finns en del människor som har så begäpat sig i in-

sikten om vetenskapens subjektiva sida att de tycks tro att det bara finns subjektivitet, att det inte existerar någon riktig sanning, att alla bilder därför är lika hederliga och att det enda som räknas är hur hårt man kan slåss för sina nycker. Detta är den vulgariserade reklamens och postmodernismens människofientliga slapphet.

Å andra sidan har många bländats så hårt av vetenskapsmännens och ingenjörernas konst genom århundradena att de ännu inbillar sig att den goda vetenskapen är raka motsatsen till subjektivitet, att dess sanna bilder är mekaniska, direkta avtryck av verkligheten. Detta är den vulgariserade oskuldens och teknokratiska elitismens lika människofientliga slapphet.

Sanningen ligger som alltid någonstans "däremellan".

Hur det närmare bestämt och i detalj förhåller sig med den saken finns det ypperliga möjligheter att begrunda för envar som tar sig tid att ströva runt på Vetenskapliga BILDER. Producentens, museichefen Göran Carlsons vitsiga namn på utställningen uttrycker säkert någonting mer än en personlig moderation. Nämligen insikten att vetenskapens bilder inte bara är skapade utan också, liksom konstens, skapade.

Låt mig antyda en enda tankeställare! Du har målat av eller fotograferat moster Rut. För att avgöra om ditt porträtt är någorlunda sanningsenligt, behöver jag bara ställa det bredvid Rut och se efter — ömsom på bilden och ömsom på henne. Men hur ska du och jag resonera när jag har fotograferat en av Ruts celler i mitt laboratorium? Den är så liten att dess detaljer inte alls syns utan elektronmikroskop. Vad skall då mitt fotografi jämföras med, vad är kriteriet på dess sanning? Ja, vad betyder det överhuvudtaget att avbilda något som *bara kan synas som bild*?

Inge-Bert Täljedal är professor i histologi vid Umeå universitet och ledamot i Forskningsrådsnämndens styrelse.